

<https://>

УДК 342.511.8-055.2:341.78](477)

Марія Кушнарьова,

кандидат філософських наук, старший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: mariakushn8@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3361-8838>

ІНСТИТУТ ПЕРШОЇ ЛЕДІ УКРАЇНИ: ФОРМУВАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

Працю присвячено висвітленню стану інституту першої леді в Україні. Констатовано край незадовільний стан наукового розроблення українськими науковцями питань, пов'язаних з діяльністю перших леді. Подано стислий огляд формування інституту першої леді нашої держави та діяльності жінок цього статусу від здобуття Україною незалежності в контексті закордонного досвіду. Наголошено на чинниках, які уповільнювали поступальний розвиток цієї важливої складової інституту президентства в Україні як такого. Особливу увагу приділено діяльності нинішньої першої леді України О. Зеленської та трансформації, якої її діяльність у цьому статусі зазнала після початку повномасштабного російського вторгнення.

Автор робить спробу виокремлення проблем, спричинених насамперед непродуктивністю інформаційної політики та відсутністю інституційного оформлення діяльності першої леді України, які негативно впливають на реєстрацію українським суспільством її діяльності, та пропонує шляхи їх подолання.

Ключові слова: перша леді, перша леді України, О. Зеленська, інформаційна політика, український інформаційний простір, культурна дипломатія, гуманітарна політика.

Інститут першої леді у світі сформувався понад 100 років тому і за цей час став невід'ємною складовою суспільно-політичного життя переважної більшості країн світу. Помітним виходом жінок на політичну арену позначилося ХХ ст., особливо ХХІ ст., а також посиленням уваги до питань гендерної рівності, що сприяло тому, що перша леді з протокольного доповнення до свого чоловіка перетворилася на дедалі помітнішу постать публічного й політичного життя. Громадський інтерес до діяльності дружини керівника держави зростає, постать його дружини привертає

до себе увагу громадськості та ЗМІ, її визнають важливим чинником популярності іміджу як її чоловіка-політика, так і всієї країни. Більше того, реальними стали випадки, коли перші леді із часом розпочинали власну активну політичну діяльність.

В Україні інститут першої леді досі перебуває на стадії становлення. Утім, трагічні події, пов'язані з російським повномасштабним вторгненням, помітно пожвавили громадське життя українців, одним з проявів цього можна вважати активізацію діяльності першої леді держави. В інтересах демократизації та модернізації українського суспільства перетворити цей сплеск на постійну ознаку та рису життя нашої країни. Це передбачає проведення аналізу як нинішнього стану інституту першої леді в Україні, так і перспектив його подальшого розвитку.

Тому **мета** запропонованого дослідження – визначення чинників, які ускладнюють повноцінну діяльність інституту першої леді в Україні, що – доповнене стислим аналізом діяльності теперішньої першої леді України О. Зеленської – дасть змогу окреслити перспективні напрями становлення цього інституту в Україні.

Об'єктом дослідження є діяльність перших леді України від 1991 р. з переважним акцентом на діяльності дружини діючого Президента В. Зеленського, з огляду на вже сформовану світову практику.

Процес дослідження ґрунтувався на **теоретичних засадах і методологічних принципах** історизму та об'єктивності, системного підходу, відбувався з використанням загальнологічних методів і прийомів дослідження (аналіз, синтез, узагальнення тощо), які застосовувалися в поєднанні з контент-аналізом та компаративним методом.

Стан наукового розроблення проблеми в Україні на сьогодні можна вважати незадовільним. Почасти це є логічним наслідком згаданої вище несформованості інституту першої леді в Україні. Помітний масив досліджень діяльності першої леді створений ученими США, але поскільки вони фокусуються, що природно, на аналізі практики своєї країни, а контекст подій у США та Україні дуже відрізняється, постільки українські дослідники можуть їх використовувати або методологічно, або при порівняльному аналізі. Тому дослідники інституту першої леді в Україні можуть залучати вкрай невелику кількість розробок, зокрема праці В. Чекалюк [11], І. Бондар [1], Х. Буцко [2], через що відповідно зростає ступінь використання матеріалів ЗМІ.

Виклад матеріалу. «Посада» першої леді як така виникла й оформилася в США у XIX ст., поступово явище першої леді поширилося на більшість країн світу. Великою мірою це сталося через необхідність виконання

церемоніально-протокольних обов'язків: поскільки дипломатичний протокол формувався в час, коли переважна більшість країн були монархіями й монархами були знову-таки переважно чоловіки, постільки чоловіка мала супроводжувати дружина.

Цей до певної міри декоративний імідж першої леді істотно змінили події Другої світової війни, коли з різних причин дві перші леді – Е. Рузвельт і К. Черчилль – не тільки виконували важливі політичні доручення їхніх чоловіків, а й показали себе самостійними діячками.

Одразу після закінчення війни в Аргентині виник феномен Е. Перон, яка завдяки своїй діяльності з охорони здоров'я громадян, поліпшення системи освіти та перемозі в боротьбі за надання жінкам права голосу, розпочавши публічну діяльність у статусі першої леді, закінчила її, на жаль, занадто рано, у статусі національної героїні, улюблениці свого народу, якій в Аргентині присвячено музеї і в пам'ять якої досі відбуваються різноманітні заходи.

Загальна демократизація суспільного життя, посилення руху за права жінок та певною мірою утвердження ЗМІ в статусі «четвертої влади» наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. сприяли посиленню уваги громадськості до перших леді. Із часом сформувалася певна модель її діяльності, яка в найзагальніших рисах передбачає не тільки супровід свого чоловіка під час офіційних візитів та зустрічей, а й опікування певними галузями соціального життя. Зокрема, ініціативи Н. Рейган було спрямовано на боротьбу з наркоманією серед молоді. Б. Буш займалася подоланням неписьменності; Г. Клінтон – розв'язанням проблем охорони здоров'я; Л. Буш – освіти; М. Обама – надлишкової ваги дітей тощо. Великою мірою вибір пріоритетної сфери діяльності першої леді визначають особистий досвід та інтереси. Зокрема, професійні освітанки Д. Байден і Б. Макрон передбачувано сфокусувалися на проблемах освіти, а лікар М. Порошенко – на інклюзивній освіті дітей.

Свідченням на користь важливості діяльності та постаті першої леді є те, що деякі перші леді (Г. Клінтон, С. Ганді) із часом розпочинали власні політичні проекти, а, наприклад, Й. Квасневська, за яку, відповідно до соціологічних опитувань, у 2010 р. готові були проголосувати 57% поляків-виборців [9], цілком могла би його розпочати.

На статус та імідж першої леді впливають найрізноманітніші чинники, зокрема певні національні традиції, що сформувалися. Зокрема, дружини прем'єр-міністрів Великої Британії не провадять масштабної діяльності в традиційних для перших леді сферах, оскільки в цій країні цим займаються представники королівської родини. М. Алієва, дружина Президи-

дента Азербайджану І. Алієва, і П. Ліюань, дружина керівника Китаю Сі Цзіньпіна, поширили традицію перших леді на східні країни, причому завдяки вдалому іміджу та вибудованій діяльності вони швидко завоювали симпатії як громадян власних країн, так і міжнародної спільноти.

В Україні донедавна мала місце певна неактуальність інституту першої леді, визначена принаймні трьома чинниками. Першим є притаманні українському суспільству патріархальні настрої, що дало змогу українському політику В. Чепинозі стверджувати, що пострадянські люди не готові до інституту першої леді [13]. Другим чинником можна вважати тяглість певних традицій, що виникли в радянський період, коли керівник держави просто не мав дружини (Й. Сталін після 1932 р.) або ж жінки були демонстративно неpubлічними особами (за єдиним винятком Р. Горбачової).

Третім чинником є те, що після здобуття незалежності діяльність перших леді України мала спорадичний або, радше, пунктирний характер. Зокрема, А. Кравчук, дружина першого Президента України, воліла під час каденції свого чоловіка не з'являтися на публіці, продовжуючи працювати викладачкою та опікуючись родиною, що призвело до того, що українці навіть не знали, як вона виглядає.

Натомість дружину другого Президента Л. Кучму громадяни знали «на обличчя», вона виступала на публічних заходах, давала інтерв'ю. Але, хоча вона була почесним президентом Національного фонду соціального захисту матері та дитини «Україна – дітям», підтримувала паралімпійську збірну країни, очолювала опікунську раду Благодійного фонду «Надія і добро», була спеціальним послом ЮНЕСКО в справах допомоги молодим талантам, переважна більшість українців її діяльність майже не запам'ятала.

К. Ющенко очолювала спостережну раду Міжнародного благодійного фонду «Україна 3000», який надавав активну підтримку Національному музею «Меморіал пам'яті жертв Голодоморів в Україні». Однак українцям дружина третього Президента України запам'яталася переважно як ініціатор проекту «Дитяча лікарня майбутнього», відтак як особа прямо причетна до гучного скандалу. Отже, її популярність, попри всі спроби поширення її образу як відданої дружини та турботливої матері, наприкінці каденції її чоловіка мала доволі негативне забарвлення.

Л. Янукович, як і А. Кравчук, була абсолютно неpubлічною особою. Але щодо дружини В. Януковича в українців склалося враження, що її відсутність у публічному просторі є не реалізацією її особистого бажання, як у дружини Л. Кравчука, а наслідком «історичної» фрази про «наколоті апельсини» та деяких інших подібних оригінальних висловлювань. Це разом з імовірно проблемами в подружньому житті призвело до того,

що Л. Янукович мешкала в Донецьку як приватна особа. Її діяльність як дружини першої особи держави полягала виключно в головуванні в Благодійному фонді «Від серця до серця», про що переважна більшість українців навіть не здогадувалася.

М. Порошенко була першою дружиною Президента України, яка підійшла до виконання своїх обов'язків системно. Крім супроводжування свого чоловіка під час міжнародних візитів, свідомої підтримки українських дизайнерів шляхом появи на публічних заходах у створеному ними вбранні, проведення ранкової зарядки на телеканалі «Україна», промоції родинних цінностей (випікання разом із своїми меншими дітьми великодніх пасок), вона очолювала Благодійний фонд П. Порошенка та Український культурний фонд. Дружина п'ятого Президента України пішла шляхом згаданих вище перших леді США та за пріоритетний напрям своєї діяльності обрала інклюзивну освіту.

Огляд діяльності перших леді України та порівняння з діяльністю перших леді Польщі дали можливість українській дослідниці І. Бондар зробити висновок про вражаючу схожість розвою цього явища у двох країнах, яка полягала в згаданому вище пунктирному типі, що виникав унаслідок чергування періодів помітної активності першої леді та періодів, коли ця активність мало не завмирала [1, с. 39]. Таку мало не ідентичність конфігурації процесів формування інституту першої леді у двох країнах можна пояснити насамперед спільністю історичного шляху та схожістю національно-культурної парадигми, характерних для двох народів, тривалим пануванням соціалістичних настанов, складнощами процесів державотворення тощо.

Дружина шостого Президента України В. Зеленського спочатку, тобто після обрання її чоловіка Президентом України, також пішла традиційним для перших леді шляхом, обравши як напрям своєї діяльності реалізацію політики безбар'єрності, протидію домашньому насильству та реформу дитячого шкільного харчування.

Але з початком російського вторгнення в Україну діяльність і функції першої леді зазнали відчутних змін. Насамперед тому, що Президент України з багатьох міркувань не мав можливості здійснювати закордонні візити (перший закордонний візит під час війни В. Зеленський здійснив у грудні 2022 р. до США), його дружині О. Зеленській довелося стати посланцем і голосом Президента, самостійно здійснюючи важливі дипломатичні місії. З іншого боку, з початком війни стався потужний сплеск інтересу до України, відповідно, до її керівництва, тому українській першій леді довелося стати одним з найпомітніших комунікаторів, поширюючи світом інформацію про війну та стан українців. Крім того, з початком війни

набули великої актуальності гуманітарні питання, причому як в Україні, так і закордоном, зокрема пов'язані з біженцями. Усі ці чинники вплинули на діяльність української першої леді.

Наявна у відкритих джерелах інформація дає змогу, крім згаданих вище, виокремити такі напрями діяльності дружини Президента України О. Зеленської під час російського вторгнення:

1. Опікування сферою охорони здоров'я (створення Фундації О. Зеленської для реалізації заходів з відбудови медичних закладів, придбання медичного обладнання, сприяння протезуванню українців, організації лікування та відпочинку українських дітей закордоном тощо).

2. Ініціатива й участь у створенні Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, популяризація й промоція серед українців питань психічного здоров'я.

3. Дипломатичний напрям (численні візити до інших країн, виступи на різноманітних заходах тощо).

4. Комунікаційний напрям: комунікація з першими леді світу, діями гуманітарної сфери тощо; численні інтерв'ю світовим ЗМІ.

5. Популяризація української книги (проект «Книжки без кордонів»; проект «Українська книжкова полицка» тощо).

6. Започаткування українських аудіогідів у музеях світу (кількість аудіогідів українською станом на листопад 2023 р. сягнула понад 70 у понад 40 країнах).

Уся ця масштабна робота вивела О. Зеленську з того «затінку», у якому вона перебувала до початку вторгнення, перетворивши її на одну з найупізнаваніших постатей українського та навіть світового медіапростору, що можна вважати позитивною ознакою формування в Україні дієвого інституту першої леді.

З іншого боку, попри неодноразові згадки про культурну дипломатію в інтерв'ю першої леді наразі складно вважати її діяльність успішною саме в цій сфері. Українські аудіогіди та українські книжки для українських біженців – це, безумовно, дуже корисні та своєчасні заходи, але їх складно розглядати як прояви культурної дипломатії, яка передбачає насамперед презентацію культури власної країни закордонній громадськості. З огляду на це станом на сьогодні культурна дипломатія в діяльності першої леді представлена доволі мінімалістично, тому відкриття за сприяння першої леді представництва Українського інституту в Парижі (листопад 2023 р.) є, за великим рахунком, першою такою акцією.

Також, виходячи з викликів, пов'язаних з російським вторгненням, перша леді могла б ініціювати загальнонаціональний проект, присвячений

жінкам під час війни. На жаль, кричущі недоліки інформаційної політики призвели до того, що наразі у свідомості переважної більшості українців жінки, що захищають Україну, асоціюються виключно з Тайрою, Пташкою та Емеральд. Якщо ж парамедик Тайра є справді достойною представницею українського жіноцтва, то натхненне роздмухування українськими ЗМІ скандальної відомості Емеральд не тільки не сприяє, а більше шкодить образу української жінки, який складається в очах громадськості. Натомість жінки, які справді достойні бути українськими героїнями, мало кому відомі. Перша леді якраз могла б, використовуючи свої можливості та досвід, сприяти запуску потужної інформаційної кампанії, покликаної ознайомити українців з подвигами й діяльністю українських жінок під час війни.

Українська дослідниця Х. Буцко справедливо зазначила, що ступінь і якість уваги громадян країни до діяльності їхньої першої леді можна вважати опосередкованим «маркером панівної дискусії в країні щодо гендерної рівності та ідейно-політичних течій (консерватизму та лібералізму)» [2, с. 3].

Очевидно, що рецепція першої леді України громадянами нашої країни великою мірою залежить від висвітлення її діяльності українськими ЗМІ. На думку фахівців політичної реклами Т. Белл і Б. Інгем, першу леді не треба любити – завдання іміджмейкерів полягає в тому, щоб досягти поваги й доброго ставлення до неї серед громадськості [11, с. 112], а повага та добре ставлення є великою мірою результатом адекватного інформування про те, що перша леді робить.

Офіційним джерелом інформації щодо діяльності О. Зеленської є сторінка «Дружина Президента» на сайті офіційного інтернет-представництва Президента України [4]. Попри очікування, навіть там діяльність першої леді певний час, приблизно до вересня 2022 р., з незрозумілих причин не отримувала належного представлення, і навіть на сьогодні воно не є повним. До того ж показовим є те, що сторінку першої леді не представлено в межах сайту окремо, а є лише підрозділом «Новин», що ускладнює пошук інформації користувачами. Додатковим чинником, що не сприяє виробленню в користувача цілісного уявлення про діяльність Президента України та його дружини, а дослідну роботу взагалі майже унеможливило, є те, що наявна на сайті Президента України інформація як про діяльність безпосередньо Президента, його укази, так і відповідно про діяльність дружини Президента охоплює виключно останній астрономічний рік.

З огляду на це помітно збільшується роль ЗМІ в ознайомленні українців з діяльністю першої леді. За підрахунками Х. Буцко, у 2019–2020 рр. у 72% медіатекстів згадувалися зовнішні атрибути О. Зеленської (одяг,

аксесуари, зачіска тощо), а її активність у соціально значущих питаннях лише в 43% проаналізованих матеріалів, причому більше половини стосувалася реформи шкільного харчування [2, с. 66, 68]. Таким чином, засоби масової інформації, або наслідуючи певні традиції, започатковані західними ЗМІ, або з політичних міркувань, або просто з недалекоглядності, формують образ першої леді України насамперед як особи, яка виконує церемоніально-декоративні функції та функції турботливої матері, що, звичайно, є справою хорошою, але створює вкрай неадекватне уявлення про діяльність О. Зеленської.

Це суперечить позиції та прагненням безпосередньо дружини Президента України. Зокрема, ще в серпні 2021 р. О. Зеленська зауважила: «Якщо раніше перших леді часто сприймали як яскравий протокольний додаток до глави держави, то зараз усі нарешті бачать, що це самостійні й самодостатні, упевнені особистості. Не об'єкт для пліток та обговорення, а реальна сила. М'яка, але сила. Якщо раніше темами суспільної дискусії частіше були наші сукні та зачіски, то тепер дедалі частіше говорять про сферу безбар'єрності, рівних можливостей, доступу до всіх медичних послуг, захист довкілля тощо» [8].

З початком повномасштабного вторгнення фокус уваги ЗМІ дещо змістився, особливо упродовж першого півроку. Принаймні тоді українським ЗМІ було не до того, аби звертати увагу, що одягла О. Зеленська, наприклад, виступаючи перед Конгресом США, у Страсбурзі на засіданні Європарламенту чи на сесії Генеральної Асамблеї ООН (липень – вересень 2022 р.). Після того як екзистенційна загроза Києву стала не такою гострою, ЗМІ знову повернулися до проблеми «суконь та зачісок» начебто з патріотичних міркувань турботи про українських виробників [10]. Якщо спробувати приблизно вирахувати співвідношення, згадане Х. Буцко, то частка повідомлень, які стосуються конструктивних дій першої леді держави упродовж останнього року, безперечно, зросла, але все одно на підставі повідомлень українських ЗМІ зробити чіткий висновок про те, що діяльність О. Зеленської є проявом «м'якої сили», наразі дещо складно.

Безперечно, це можна вважати окремим проявом загальної несформованості інформаційної політики української влади, що, з огляду на складні обставини, у яких перебуває наша країна, є дивним і навіть до певної міри небезпечним, адже вибудоване та осмислене інформування громадськості про діяльність дружини Президента могло би сприяти як укріпленню позицій діючого Президента, так і посиленню згуртованості українського суспільства, натомість хиби презентації влади в інформаційному просторі країни можуть призвести до посилення песимістичних настроїв,

розчарування, сформувати уявлення про демагогічну природу влади, нецільове використання бюджетних коштів тощо.

Одним із способів поліпшити ступінь поінформованості українців про діяльність дружини Президента може бути переформатування представлення її на сайті офіційного інтернет-представництва Президента України. Принаймні діяльність дружини Президента вочевидь заслуговує на окремий розділ на сайті. Замість новин, які інформують про те, що вже було здійснено, відповідно у зворотньо-хронологічному порядку варто було б перейти до структурування актуальної інформації за тематичною ознакою на кшталт того, як це подається на сторінці, наприклад, Д. Байден [14]. Безперечно, варто було б також хоча б певною мірою змінити акценти під час висвітлення діяльності О. Зеленської українськими ЗМІ.

Зазначені проблеми стосовно як такого інституту першої леді України мають переважно інструментальний характер. Але є також і проблеми засадничі, які важать набагато більше, причому не тільки у випадку О. Зеленської, оскільки стосуються будь-якої особи, яка обійматиме цю почесну неофіційну посаду в майбутньому.

Статус першої леді в усьому світі є невизначеним. Це має свої переваги та недоліки. Переваги полягають у тому, що через відсутність чітко визначених офіційних приписів, зазвичай, як впливає з поданого вище стислого огляду діяльності перших леді України та інших країн, окреслюючи свою майбутню діяльність, дружина першої особи держави виходить з персональних уявлень і преференцій, що додає її діяльності певного особистісного, навіть інтимного забарвлення. З іншого боку, на думку експерта Л. Волинець, у цьому є прихована небезпека, оскільки «після завершення каденції Президента і відходу першої леді від справ розвиток у сфері, якою вона опікувалася, стає менш активним або й зовсім зупиняється». Тому «перша леді може займатися багатьма проблемами, але не перебирати на себе повноваження того чи іншого напрямку, яким повинна опікуватися держава», хоча, як визнає експерт, «коли перша леді займається певною проблемою, це шалено прискорює її розв'язання» [7]. З нею погоджується керівник Українського інституту В. Шейко, який вважає, що «статус першої леді є важливим “ключем”, який допомагає відкрити багато дверей» [7].

Також недоліком є те, що відсутність офіційної посади призводить до відсутності визначеного фінансування, штату співробітників тощо. Зокрема, та ж О. Зеленська вважає, що «в Україні було б досить відокремити декілька працівників Офісу Президента, які офіційно супроводжували б діяльність першої леді. Зараз мені періодично допомагають. Але ці люди залишаються співробітниками Офісу Президента, я не можу розраховувати

на весь їхній час» [6]. Якщо в Білому домі є Офіс першої леді з визначеним штатом, то в інших країнах цього немає, як і заробітної плати в першій леді. Саме тому Й. Квасневська говорила: «Ви не уявляєте, який обсяг роботи виконує перша леді, і це неправильно, що вона не отримує заробітної плати» [13].

Реакцію громадськості на подібні пропозиції легко передбачити – платники податків налаштовані проти марнотратства влади. Тому, наприклад, коли М. Трамп помітно скоротила штат своїх помічників, американська громадськість не могла це не оцінити. Навіть Ж. Кеннеді, хоча й була улюбленицею американців, проте, кохаючись у дорогому вбранні, мусила делегувати почесний обов'язок платити за нього своєму тестеві [11, с. 113].

Спробу врегулювати статус першої леді здійснив Президент Франції Е. Макрон у 2017 р., запропонувавши офіційно заснувати посаду першої леді, ухвалити її статус і виділяти на неї окремі кошти з бюджету. За короткий час петиція проти цієї новації набрала величезну кількість підписів і в результаті Б. Макрон не отримала ні зарплати, ні фінансування, хоча її роль та завдання були визначені «Хартією прозорості».

Президент України В. Зеленський теж у червні 2020 р. висловив думку про те, що «проблема в тому, що немає законодавства, яке регулює інститут першої леді. (...) У першій леді, принаймні в майбутньому, повинні бути обов'язки. Тоді люди, обираючи президента, розумітимуть, що робитиме перша леді» [5]. Досить обережне ставлення до цієї ідеї висловив адвокат О. Дульський: «Будь-який закон не зможе повністю врегулювати ці правовідносини, тому що дружина Президента є вільною людиною й обмежувати її законом не можна. Вона не є чиновником, а це означає, що вона може робити все, що не заборонено законом, як для людини. І обмежити, наприклад, що вона може займатися тільки благодійністю та міжнародними візитами й самітами, це неправильно. Закон же не врегулює всі питання» [3]. Натомість колишня пресекретар М. Порошенко І. Битюк вважає, що «дуже важливо сьогодні думати не стільки про статус першої леді, як про її імідж, ... і більше акцентувати увагу на тих проектах, яким би українці довіряли. Тому що неможливо на законодавчому рівні закріпити довіру й повагу громадян – це можна тільки заслужити щоденною працею» [12]. З одного боку, із цим важко не погодитися, з іншого – аби праця була ефективною, вона мусить бути добре організованою, можливо, тому є сенс вдатися до якихось новацій законодавчого характеру.

Висновки. Інститут дружини президента в сучасному світі є своєрідним маркером рівня демократизації, лібералізму, відкритості країни. Попри

те що в Україні він досі перебуває на стадії формування, українські перші леді згенерували певний позитивний досвід, що може правити за точку опертя для майбутніх перших леді України.

Діяльність нинішньої першої леді О. Зеленської внаслідок різних чинників є активною та багатовекторною. У період від набуття статусу першої леді та до початку російського вторгнення її основними напрямками були боротьба з домашнім насильством, запровадження принципу безбар'єрності, реформа шкільного харчування. Тепер до них додалися підтримка сфери охорони здоров'я, ініціатива та участь у створенні Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, промоція української книжки, дипломатична діяльність, встановлення та розбудова посиленої комунікації з іншими першими леді, публічними особами, громадськістю. Станом на тепер дещо мінімізованими виглядають зусилля української першої леді в галузі культурної дипломатії. Також дружина Президента воюючої країни могла би докластися до популяризації та розроблення теми українських жінок на війні, яка наразі вкрай незадовільно висвітлюється в українському інформаційному просторі.

Також не можна вважати ефективним висвітлення діяльності першої леді України в українських медіа, що відповідно негативно впливає на ступінь обізнаності українського суспільства з її діяльністю. Змін потребують як фокус інформаційних матеріалів, їхня кількість, тематична спрямованість, так і спосіб подання матеріалу на сайті офіційного представництва Президента України.

Діяльність першої леді в Україні через своє очевидне велике значення для гуманітарної сфери нашої країни та її іміджу потребує бодай якогось інституційного оформлення, принаймні утворення відповідного невеликого структурного підрозділу в межах Офісу Президента, співробітники якого могли би допомагати першій леді у її діяльності, сприяючи таким чином підвищенню її продуктивності.

Список використаних джерел

1. Бондар І. Перша леді Польщі як громадський діяч і «культурний дипломат». *Травневі студії: історія, міжнародні відносини* : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. 2020. Вип. 5. Вінниця. С. 37–41.
2. Буцко Х. В. Репрезентація образу першої леді Олени Зеленської в *instagram* та онлайнних українських медіа. Київ : НаУКМА, 2020. 89 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/8868ad11-87b8-42ba-a7af-22a3fc3b291c>
3. Врегулювати статус «першої леді» треба, але без обмеження її прав, –

юрист Дульський. *Укр. новини*. URL: <https://ukranews.com/ua/news/708047-zakon-pro-pershu-ledi-ne-vregulyuye-vsi-obov-yazky-ta-prava>

4. Дружина Президента. *Офіц. інтернет-представництво Президента України* : вебсайт. URL: <https://www.president.gov.ua/news/wife>

5. Зеленський хоче прописати у законодавстві обов'язки першої леді. *ZAXID.NET*. URL: https://zaxid.net/zelenskiy_hoche_propisati_u_zakonodavstvi_obovyazki_pershoyi_ledi_n1503314

6. Олена Зеленська про саміт перших леді, кросівки у Версалі та дипломатію м'якої сили. *Фокус*. URL: <https://focus.ua/uk/politics/489703-elena-zelenskaya-intervyu>

7. Перша леді країни. Чим займається дружина Президента Олена Зеленська. *hromadske*. URL: <https://hromadske.ua/posts/persha-ledi-krayini-chim-zajmayetsya-druzhina-prezidenta-olena-zelenska>

8. Перші леді та джентльмени можуть вирішувати питання, на які у президентів бракує часу – Зеленська. *Українформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3302706-persi-ledi-i-dzntlmeni-mozut-virisivati-pitanna-na-aki-u-prezidentiv-brakue-casu-zelenska.html>

9. Поляки хочуть в президенти дружину Квасневського. *Tochka.net*. URL: <https://news.tochka.net/ua/11101-polyaki-khotyat-v-prezidenty-zhenu-vasnevskogo>

10. Тільки українські бренди: розглядаємо гардероб Олени Зеленської під час візиту до США. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/lady/news/obschestvo/tilki-ukrayinski-brendi-rozglyadayemo-garderob-oleni-zelenskoyi-pid-chas-vizitu-do-ssha-2417233.html>

11. Чекалюк В. Роль першої леді у формуванні іміджу держави за допомогою ЗМІ. *Наук. зап. Ін-ту журналістики*. Т. 59. 2015. квіт. – черв. С. 110–117.

12. Чим займається перша леді і чи потрібно законодавчо закріпити її статус – відповідає експресекретарка Марини Порошенко. *НВ*. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/persha-ledi-istoriya-chim-zaamayutsya-druzhini-prezidentiv-i-chi-potribno-ce-zakripiti-v-zakoni-ekspert-50093241.html>

13. «Чоловіку раджу, президенту – ніколи». Публічне та приховане життя першої леді Олени Зеленської. *BBC Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54237801>

14. Dr. Jill Biden. *The White House*. URL: <https://www.whitehouse.gov/administration/dr-jill-biden>

References

1. Bondar, I. (2020). Persha ledi Polshchi yak hromadskyi diiach i «kulturnyi diplomat» [First lady of Poland as public actor and cultural diplomat]. *Travnevi studii: istoriia, mizhnarodni vidnosyny: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Vypusk 5–May Studies: History, Foreign Relations. Collection of Papers of the International Scientific Conference* (pp. 37-41). Issue 5. Vinnytsia [in Ukrainian].
2. Butsko, Kh. V. (2020). Rerezentatsiia obrazu pershoi ledi Oleny Zelenskoï v instagram ta onlainovykh ukrainskykh media [Representation of the first lady Olena Zelenskaya in Instagram and online media]. Kyiv: NaUKMA [in Ukrainian]. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/8868ad11-87b8-42ba-a7af-22a3fc3b291c>
3. Vrehuliuvaty status «pershoi ledi» treba, ale bez obmezhenia yii prav, – yuryst Dul'skyi [The status of the first lady must be settled, but without limiting her rights]. *Ukrainski novyny – Ukrainian News* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://ukranews.com/ua/news/708047-zakon-pro-pershu-ledi-ne-vregulyuyevsi-obov-yazky-ta-prava>
4. Druzhyna Prezydenta [First lady]. *Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy – Official Online Representation of the President of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/news/wife>
5. Zelenskyi khoche propysaty u zakonodavstvi oboviazky pershoi ledi [Zelensky would like to set first lady's duties in Ukrainian law]. *ZAXID.NET* [in Ukrainian]. Retrieved from https://zaxid.net/zelenskiy_hoche_propisati_u_zakonodavstvi_obovyazki_pershoyi_ledi_n1503314
6. Olena Zelenska pro samit pershykh ledi, krosivky u Versali ta dyplomatiuu miakoi syly [Olena Zelenska on the first ladies summit, sneakers in Versailles and soft power diplomacy]. *Focus* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://focus.ua/uk/politics/489703-elena-zelenskaya-intervyyu>
7. Persha ledi krainy. Chym zaimaietsia druzhyna prezydenta Olena Zelenska [First lady of Ukraine. What wife of the president of Ukraine does]. *Hromadske – Public* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://hromadske.ua/posts/persha-ledi-krayini-chim-zajmayetsya-druzhina-prezydenta-olena-zelenska>
8. Pershi ledi ta dzhentlmeny mozhut vyrishuvaty pytannia, na yaki u prezydentiv brakuie chasu – Zelenska [First ladies and gentlemen could solve the problems that presidents don't have time for – Zelenska]. *Ukrinform* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3302706-persi-ledi-i-dzentlmeni-mozut-virisuvati-pitanna-na-aki-u-prezydentiv-brakuecasu-zelenska.html>

9. Poliaki khochut v prezydenty druzhynu Kvasnevskoho [Polish people would like Kvasnevsky's wife to be the president]. *Tochka.net* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://news.tochka.net/ua/11101-polyaki-khotyat-v-prezidenty-zhenu-kvasnevskogo>

10. Tilky ukrainski brendy: rozghliadaimo harderob Oleny Zelenskoï pid chas vizytu do SShA [Only Ukrainian brands: we observe what Olena Zelenska had on during her visit to USA]. *TSN* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://tsn.ua/lady/news/obschestvo/tilki-ukrayinski-brendi-rozglyadayemo-garderob-oleni-zelenskoyi-pid-chas-vizitu-do-ssha-2417233.html>

11. Chekaliuk, V. (2015). Rol pershoi ledi u formuvanni imidzhu derzhavy za dopomohoiu ZMI [The first lady's role in making the image of state through mass media]. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky – Academic Papers of the Institute of Journalism*, 59, 110-117 [in Ukrainian].

12. Chym zaimaetsia persha ledi i chy potribno zakonodavcho zakripyty yii status – vidpovidaie ekspressekretarka Maryny Poroshenko [What first lady does and is it necessary for her status to be legislated – former press secretary of Marina Poroshenko answers]. *NV* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/persha-ledi-istoriya-chim-zaymayutsya-druzhini-prezidentiv-i-chi-potribno-ce-zakripiti-v-zakoni-ekspert-50093241.html>

13. “Choloviku radzhu, prezydentu – nikoly”. Publichne ta prykhovane zhyttia pershoi ledi Oleny Zelenskoï [“I give advice to my husband, but never – to the president”. Public and hidden life of the first lady Olena Zelenska]. *BBC Ukraina – BBC Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54237801>

14. Dr. Jill Biden. *The White House*. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/administration/dr-jill-biden>

Стаття надійшла до редакції 30.10.2023.

Mariia Kushnarova,

PhD (Philosophy), Senior Researcher,
Foundation of the Presidents of Ukraine
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine
3 Holiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine
e-mail: mariakushn8@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3361-8838>

Institution of First Lady of Ukraine: Formation and Prospects

The paper deals with the state of the institute of the First Lady in Ukraine. The present state of study of the issues related to the activities of the first ladies made by Ukrainian scholars was marked as extremely unsatisfactory one. A brief overview of the

formation of the phenomenon of the first lady and the activities of persons of this status in our country since Ukraine gained independence, is presented in the context of global experience. The importance of first lady' image and initiatives for either country sustainability or promotion of liberalism and openness throughout the world, is stressed. The factors that slowed down the progressive development of this important component of the institution of the presidency in Ukraine, are emphasized. Special attention is paid to the activities of the present First Lady of Ukraine Olena Zelenska, and the transformations that her activities in this status underwent after the beginning of the full-scale Russian invasion. Despite her devoted activity in the field of diplomacy, communication, healthcare and psychological health support, her achievements in cultural diplomacy could be considered as insufficient ones. As well the wife of the president of a country at war could pay much more attention to issues related to women at the war. The author makes an attempt to highlight the problems caused primarily by the ill-conceived information policy and the lack of institutionalization, which negatively affect the reception of the first lady activities by Ukrainian society. Solving of these problems could foster to perform initiatives by the first lady of Ukraine.

Keywords: first lady, the first lady of Ukraine, Olena Zelenska, information policy, information space of Ukraine, cultural diplomacy, humanitarian policy.